

Rafał Bieniada

REGIONALIZM I REGIONALIZACJA W DEFINICJI. WYBRANE PROBLEMY

TEORETYCZNE

Słowa kluczowe:

region, regionalizacja, hierarchia, tendencje centrypetalne i centryfugalne

Problematyka regionalna odnosząca się do wielopłaszczyznowych i wielorodnych zjawisk i procesów społeczno-politycznych wymaga szczególnego podejścia interdyscyplinarnego. Z uwagi na to, iż poszczególne nauki inaczej definiują¹ podobne pojęcia, istotne dla niniejszego opracowania i pełnego zrozumienia tego wielowątkowego obszaru teoretycznego było ich enumeratywne wyliczenie, łącznie z wykazaniem subtelnych różnic zagadnieniowych. Szczególnie istotne jest pełne i wyczerpujące przedstawienie koncepcji „regionalizmu”, ponieważ termin ten bywa różnie definiowany w różnych obszarach nauki i inaczej postrzegany przez szkoły niemieckie, anglosaskie i polskie².

O ile pojęcie „region” dotyczy pewnej jednostki podziału terytorialnego, o tyle określeniem „regionalizmu” definiuje się zjawiska lub procesy obecne w najrozmaitszych, czasem pozostając dość oddalonych, aspektach życia³. Tym, co

¹ Wpływa to m.in. ze złożoności tzw. definicji operacyjnej, za którą uznać możemy każdy opis zmiennej (rzeczy, procesu lub zjawiska) zawierający określniki, wskaźniki i desygnaty, za pomocą których można w sposób empiryczny wykazać jej istnienie i dokonać jej pełnej lub częściowej klasyfikacji. P. Dobrodziej, *Słownik badań marketingowych, rynkowych i społecznych*, <http://dobrebadiania.pl/>, 15.09.2012.

² Wśród badaczy anglosaskich termin „regionalizm” (*regionalism*) rozumiany jest zarówno jako ten inicjowany oddolnie (*bottom-up*), jak i odgórnie (*top-down*). W niemieckich naukach o polityce „regionalizm” (*Regionalismus*) ogranicza się wyłącznie do opisu zjawisk endemicznych, wpływających bezpośrednio z regionu (*bottom-up*). W Polsce badacze przedmiotu definiują badane zjawiska najczęściej odpowiednio terminami: „regionalizm” (*bottom-up*) i „regionalizacja” (*top-down*). Termin ten ma szerokie znaczenie, również z powodu dużego obszaru i rozpiętości zagadnieniowej zjawisk, których dotyczy, począwszy od przesunięć kompetencyjnych wewnątrz struktury państwa narodowego a skończywszy na separatyzmach.

³ Regionalizmem może być definiowana klasa społeczna, doktryna, nurt intelektualny, trend literacki, stan świadomości ludzkiej, również stanowisko badawcze oraz czynnik fonetyczny, leksykalny lub składniowy zbioru

scala te zjawiska i procesy i nadaje im cechy indywidualne, jest ich obecność w ramach pewnej jednostki społecznej i terytorialnej, a także odwoływanie się do odpowiednich jej właściwości⁴.

Termin „regionalizm” pojawia się pierwszy raz w 1874 r. we Francji. Definiuje go Leon de Berluc-Perussis, ale terminologia ta upowszechnia się dopiero około 1892 roku⁵. Początkowo pojęcie to odnosi się do postaw związanych z ruchami społeczno-kulturowymi, dążącymi do zachowania swoistych elementów kultury regionu (kultury etnicznej, grupowej) i innych charakterystycznych przymiotów danego terenu⁶. Pełny rozwój regionalizmu następuje u schyłku wieku XIX. Zaczynają wówczas funkcjonować silne gospodarczo i politycznie grupy, myślące schematami lokalnymi oraz regionalnymi. Kuriozum regionalizmu sprawia, iż rola regionów coraz bardziej się wzmacnia⁷. Pojęcie „regionalizmu” można przedstawiać co najmniej dwupłaszczyznowo, na poziomie międzynarodowym – jako tworzenie konstrukcji integracyjnych poprzez określanie grupy państw, a także w sferze krajowej – jako popieranie dynamizacji i samodzielnej działalności poszczególnych regionów

znaków, a także aktywność gospodarcza, kulturowa i polityczna społeczeństw danego regionu oraz ich odrębność terytorialna od innych obszarów, czy też tendencja rozwoju współczesnego państwa. Więcej o tym: Z. Rykiel, *Region jako pojęcie socjologiczne*, [w:] A. Pawłowska, Z. Rykiel (red.), *Region i regionalizm w socjologii i politologii*, Rzeszów 2012, s. 15-30; I. Pietrzyk, *Regionalizacja w krajach Unii Europejskiej*, [w:] Z. Mikołajewicz (red.), *Strategiczne problemy rozwoju regionalnego w procesie integracji europejskiej*, Opole 1995, s. 156-157; Z. Chojnicki, T. Czyż, *Region i regionalizacja w geografii*, [w:] K. Handke (red.), *Region, regionalizm – pojęcia i rzeczywistość*, Warszawa 1993, s. 30-33; J. Tokarski (red.), *Słownik wyrazów obcych*, Warszawa 1980, s. 634; A. Stogowska, *Regionalizm prąd umysłowy XIX i XX wieku*, „Edukacja Dorosłych” 2000, nr 1, s. 63-70; I. Sagan, *Współczesne studia regionalne – teoria i metodologia, a także praktyka*, [w:] „Studia Regionalne i Lokalne” 2004, nr 2(16), s. 32; Taż, *Geografia regionalna a przemiany metodologii badań społeczno-ekonomicznych*, [w:] I. Sagan, M. Czepczyński (red.), *Wymiar i współczesne interpretacje regionu*, Gdańsk/Poznań 2003, s. 43-54.

⁴ Zobacz więcej: I. Pietrzyk, *Regionalizacja w krajach Unii Europejskiej*, [w:] Z. Mikołajewicz (red.), *Strategiczne problemy rozwoju regionalnego w procesie integracji europejskiej*, Opole 1995, s. 158; K. Kwaśniewski, *Elementy teorii regionalizmu*, [w:] K. Handke (red.), *Region, regionalizm pojęcia i rzeczywistość*, Warszawa 1993, s. 71-77.

⁵ J. Damrosz, *Region i regionalizm (studium interdyscyplinarne)*, Warszawa 1987, s. 81-82.

⁶ Zobacz więcej: J. Lemańska, *Region, regionalizm, regionalizacja w europejskiej przestrzeni pojęciowej*, [w:] K. Nowacki, R. Russano (red.), *Prawne problemy regionalizacji w Europie*, Wrocław 2008, s. 133-157; A. Stogowska, *Regionalizm...*, s. 63-70.

⁷ S. Bednarek, *Współczesne idee regionalizmu*, [w:] J. Słowik, E. Niechcay-Nowicka (red.), *Biblioteka a regionalizm. Materiały konferencyjne. 1996-1998*, Wrocław 1999, s. 5-15; D. Kurzyńska-Chmiel, *Zjawisko regionalizmu, wybrane zagadnienia ustrojowo-prawne*, [w:] E. Ura (red.), *Sprawność działania administracji samorządowej*, Rzeszów 2006, s. 307-320.

w obrębie pewnej całości, czego przykładem jest np. polityka regionalna państw narodowych i Unii Europejskiej⁸.

Regionalizm w ujęciu socjologicznym

Termin „regionalizm” ma związek zarówno ze stanem świadomości społecznej populacji danego terytorium, jak i odnosi się do jej działalności gospodarczej, kulturowej i politycznej. Na świadomość regionalną składa się poczucie korelacji zbiorowości społecznej z terenem przez nią zamieszkiwanym, tzw. tożsamość regionalna, ale również historycznie zdefiniowane połączenia międzyludzkie⁹. Przywiązanie społeczności do konkretnego regionu i związane z tym charakterystyczne okoliczności, nawyki, stanowiska życiowe czy pragnienia, wyznaczają istotną więź psychospołeczną między populacją¹⁰.

Regionalizm to idea, która przedstawia funkcjonowanie promujące odrębności narodowe (etniczne, językowe, kulturowe, historyczne)¹¹. Taka odmiana regionalizmu uwzględnia przede wszystkim aspekty ludzkie i dokonane przez różne podmioty życia

⁸ Regionalizm w pojęciu unijnym to kooperacja państw, głównie o charakterze gospodarczym. Generalnie, dla tego rodzaju układów regionalnych na świecie, „regionalizm” to pewna forma partnerstwa krajów w systemie ekonomicznym, mająca gwarantować ich bezpieczeństwo i wydajność. Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, iż tak pojmowane pojęcie może być zarówno stadium w rozwoju globalizacji, jak i dążeniem i rodzajem obrony przed nią samą. Więcej o tym: A. Gwiazda, *Globalizacja i regionalizacja gospodarki światowej*, Toruń 2000, s. 154-159; K. Gawlikowska-Hueckel, *Procesy rozwoju regionalnego w Unii Europejskiej. Konwergencja czy polaryzacja*, Gdańsk 2003, s.118-130.

⁹ Regionalizm tego typu ma szczególnie głębokie korzenie historyczne i etniczne na kontynencie europejskim. Jego początki datowane są na czasy późnego średniowiecza. Charakteryzuje się on odrębnością państwową bądź autonomiczną, co sprzyja kreowaniu świadomości tożsamości lokalnej, czasem również połączonej z niezależnością etniczno-językową czy kulturową. Ponadto, regionalizm jest wspierany silnymi na kontynencie zjawiskami rozwoju gospodarczego i społecznego. Szerzej o tym: E. Chudziński, *Wprowadzenie*, [w:] *Regionalizm – lokalizm – media*, Tenże(red.), Warszawa/Bochnia 2001, s. 5-6; G. Gorzelak, *Regionalizm i regionalizacja w Polsce na tle europejskim*, [w:] G. Gorzelak, B. Jałowicki (red.), *Czy Polska będzie państwem regionalnym*, Warszawa 1993, 45-47; H. Skowroński, *Regionalizm w ujęciu podmiotowym*, [w:] *Europa regionu. Regionalizm jako kategoria aksjologiczna*, Tenże(red.), Warszawa/Krosno 2006, s. 66-71.

¹⁰ Zobacz więcej: S. Gawlik, *Tradycyjność i współczesność w pojmowaniu regionalizmu*, [w:] A. Kociszewski, A. Omelaniuk, W. Pilarczyk (red.), *Szkoła a regionalizm*, Ciechanów 1996, s. 92-94; M. S. Szczepański, *Tożsamość regionalna – w kręgu pojęć podstawowych*, [w:] A. Matczak (red.), *Badania nad tożsamością regionalną. Stan i potrzeby*, Łódź/Ciechanów 1999, s. 13-14; Z. Chojnicki, T. Czyż, *Region – regionalizacja – regionalizm*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1992, nr 2(54), s. 14.

¹¹ Szerzej o tym: A. J. Omelaniuk, *Historia w ruchu regionalnym*, Wrocław/Ciechanów 2001, s. 10-13; L. Kieres, *Regionalizacja w Europie. Doświadczenia Rady Europy i jej Kongresu Władz Lokalnych i Regionalnych*, [w:] K. Nowackie, R. Russano (red.), *Prawne problemy regionalizacji w Europie*, Wrocław 2008, s. 121-122.

społecznego i politycznego przekształcenia środowiska geograficznego¹². W następstwie tego kreuje się podział na regiony kulturowe¹³. Inny rodzaj regionalizmu może być dyktowany przez działalność prawodawcy, który określa zasady prawne dla zbiorowości regionalnej. W tym kontekście potrzeby społeczne poszczególnych zbiorowości są zauważane i akceptowane przez państwo. W celu ich spełnienia organy poziomu centralnego dzielą się swoimi kompetencjami z niższymi szczeblami, przestrzegając przy tym reguły decentralizacji¹⁴.

Regionalizm w ujęciu politycznym

Analizując kwestie kształtowania się „regionalizmu politycznego”, należy przyjąć kilka założeń. Po pierwsze, jest on skutkiem wzrostu tendencji centryfugalnych wewnątrz państwa, określanych mianem ruchów regionalnych¹⁵. Po drugie, ważne staje się, iż określone wspólnoty regionalne mają wpływ na decyzje dotyczące spraw lokalnych i regionalnych, co tym samym daje im możliwość zaspokajania potrzeb indywidualnych. Po trzecie, trzeba podkreślić, iż „regionalizm” to część wewnętrznego porządku prawnego funkcjonującego państwa oraz element konstytucyjny danego terytorium, popierany zarówno przez społeczeństwo, jak i władzę centralną¹⁶. Cechuje go przestrzenne rozdzielenie władzy na stopnie lokalne i regionalne, co w konsekwencji prowadzi do konstytucyjnych zmian w systemie krajowym¹⁷. Zatem „regionalizm” w znaczeniu politycznym to trend rozwoju

¹² Zobacz: M. O. Rousseau, R. Zariski, *Regionalism and regional devolution in comparative perspective*, New York 1987, s. 267-270; K. Kwaśniewski, *Integracja społeczności regionalnej*, Opole 1987, s. 66-68.

¹³ Zobacz: K. Właźlak, *Rozwój regionalny jako zadanie administracji publicznej*, Warszawa 2010, s. 21-23; Ch. Kupchan, *Regionalism Versus Multilateralism: Analytical Notes*, [w:] De Meleo, A. Panagariya (red.), *New Dimensions in Regional integration*, New York 1993, s. 58-80.

¹⁴ K. Właźlak, *Rozwój regionalny...*, s. 21-23.

¹⁵ Chodzi o ruchy kulturowe grup społecznych w obronie własnej tożsamości, które zamieszkują dany obszar na terytorium państwa [w:] P. Deyon, *Régionalismes et régions dans L'Europe des quinze, Lacoles de France*, Paris 1997, s. 13.

¹⁶ Zobacz: A. Pawłowska, *Instytucje samorządu regionalnego w państwach członkowskich Unii Europejskiej – studium porównawcze*, [w:] A. Pawłowska, Z. Rykiel (red.), *Region i regionalizm w socjologii i politologii*, Rzeszów 2012, s. 155-176; H. Kubiak, *Region i regionalizm. Próba analizy typologicznej*, „Przegląd Polonijny” 1994, nr 1(71), s. 5-40.

¹⁷ Zobacz: A. Pawłowska, *Instytucje samorządu regionalnego...*, s. 155-176; A. Antoszewski, R. Herbut (red.), *Leksykon politologii*, Wrocław 1999, s. 378-379.

współczesnego państwa, który opiera się na dekoncentracji i decentralizacji władzy krajowej na niższe szczeble systemu politycznego¹⁸.

„Regionalizm” cechują zatem zasady, które definiuje się jako korelację istniejącą między daną zbiorowością a terytorium przez nią zamieszkiwanym, sentyment do określonego obszaru, utożsamianie się z konkretnym regionem, przekonanie, iż zbiorowość, zamieszkująca ten okręg, tworzy lub stworzyła swoiste wzory, które przenikają do ich odrębnej kultury, jak również poczucie identyfikacji z daną grupą i jej tradycją¹⁹. Z pojęciem „regionalizmu” nieodłącznie wiąże się poszukiwanie przez wyraźnie wyodrębnioną wspólnotę terytorialną koherentnej i spójnej tożsamości wewnątrz dominującego mechanizmu państwowego lub społecznego²⁰.

Można zatem stwierdzić, iż „regionalizm” jest niczym innym jak pewną ideową konceptualizacją spraw i wizji, przyjmowanych przez członków populacji danego regionu za zbiorowe, o cesze jednorodnej oraz dążeniem do uczestnictwa w procesie partycypacji w ich adaptacji²¹. Zważywszy jednak na fakt, iż każda zbiorowość regionu, tudzież terytorium, przejawia chęć realizacji **różnorodnych** interesów i potrzeb, formułując zróżnicowane drogi ich realizacji, należy także podkreślić niewątpliwą heterogeniczność kategorii regionalizmu, który jest w swym wyrazie wielowątkowy i zawiera zarówno elementy społeczne, kulturowe, polityczne, jak i ustrojowe²².

„Regionalizm” ma osobliwe znaczenie w krajach wielonarodowych oraz niejednorodnych pod względem rozwoju gospodarczego. Wyrasta on z zastrzegających się postulatów dotyczących zwiększenia niezależności gospodarczej i autonomii politycznej dystryktów terytorialnych, które są ściśle ze sobą powiązane zarówno

¹⁸ S. Malarski, *Prawne i administracyjne zagadnienia organizacji regionów oraz współpracy międzyregionalnej i transgranicznej*, Opole 2000, s. 12-16.

¹⁹ Szerzej o tym: F. J. Stummman, *Regionalismus versus Nationalismus*, „Regionale Identität in Europa” 1991. Region Europa, Bd. 6, s. 168-170; H. Skorowski, *Współczesne ujęcie regionalizmu*, [w:] Z. Chlewiński (red.), *Regionalizm. Idea - tradycje - perspektywy rozwoju w muzealnictwie*, Płock 2007, s. 11-29.

²⁰ Zobacz więcej: H. Kubiak, *Region i regionalizm...*, s. 5-40; G. Gorzelak, *Regionalizm i regionalizacja...*, s. 45-47.

²¹ H. Kubiak, *Region i regionalizm...*, s. 5-40.

²² Zobacz: J. Tokarski (red.), *Słowniki...*, s. 634; J. Jeżewski, *Regionalizm*, [w:] J. Boć (red.), *Prawniczy słownik wyrazów trudnych*, Wrocław 2005, s. 314.

gospodarczo, jak i kulturalnie. Zapobiega on dążeniu do wyodrębnienia się jakiejś grupy społecznej z całej populacji, tworzeniu się konfliktów czy secesji danego państwa. Regionalizm jest także wyrazem oderwania się od określonej w połowie XX wieku zasady dotyczącej wyrównywania nierówności społecznych²³. Tworzy to przesłanki dla niezależności terytoriów i ich współdziałania **w ramach** danego państwa. Obszary te uzyskują szczegółowe kompetencje, a państwo nie interweniuje w ich funkcjonowanie, póki jest ono zgodne z obowiązującym prawem.

Studiując oksfordzki słownik polityki McLean'a²⁴, odnaleźć w nim można zawężoną definicję regionalizmu jako konwensu, tudzież koncepcji, dotyczącej regionalnego rządu i odnoszącej się do struktury, mechanizmu i schematu podziału władzy pomiędzy jednostkami administracyjnym o charakterze lokalnym a władzą centralną państwa. W tym znaczeniu definicja „regionalizmu” precyzuje strukturę rządów, w której są lub mogą występować obszary kreowane, stabilizowane i likwidowane przez władzę centralną. Regiony tego typu są strukturą umożliwiającą wdrażanie mechanizmu administrowania państwowym obszarem przez metropolię i pełnią rolę terenów statystycznych, nie posiadając politycznej delegacji²⁵. Słownik McLean'a dodatkowo podkreśla istotę występujących różnic między takimi pojęciami jak regionalizm a formami ustroju zregionalizowanego i władzy wielopłaszczyznowej, jak np. federalizm czy decentralizacja²⁶, uwypuklając znaczenie tego pierwszego, jako sposobu praktycznej realizacji mechanizmu wertykalnego funkcjonowania władz centralnych i kreowania w tym celu organów administracyjnych, które można scharakteryzować jako regiony polityczne²⁷.

²³ (...) *tendencja rozwoju politycznego współczesnego państwa polegająca na dekoncentracji i decentralizacji władzy państwowej na niższe poziomy systemu politycznego. Wyrasta ona z nasilających się żądań zwiększenia samodzielności gospodarczej i politycznej określonych obszarów terytorialnych, charakteryzujących się spójnością gospodarczą i kulturową.* [w:] A. Antoszewski, R. Herbut (red.), *Leksykon politologii*, s. 498 oraz s. 378-379.

²⁴ I. McLean, *The Concise Oxford Dictionary of Politics*, New York 1996.

²⁵ Przykładem tego systemu są angielskie regiony.

²⁶ I. McLean, *The Concise...*, s. 424.

²⁷ M. Koter, *Region polityczny – geneza, ewolucja i morfologia*, [w:] K. Handke (red.), *Region, regionalizm – pojęcia i rzeczywistość*, Warszawa 1993, s. 49-74.

Konsekwencją praktycznej adaptacji założeń teorii regionalistycznych mogą być różnego typu przeobrażenia organizacyjne. W krajach federalnych intensyfikuje się zwykle niezależność polityczno-prawna uczestników federacji, natomiast w krajach unitarnych dochodzi do wytworzenia nowego rodzaju jednostek, tj. państw regionalnych. Zasadniczo w obu przypadkach zjawisko regionalizmu generuje wzmocnienie roli regionów²⁸.

W przestrzeni krajowej, tudzież zamkniętej ramami niewielkiego obszaru terytorialnego, regionalizm determinuje powstawanie tożsamości regionalnej i formowanie się regionów, które stają się rzeczywistymi i wymiernymi politycznie jednostkami administracyjnymi państwa. Te następnie wykształcają mechanizmy wzmacniające samorządność i niezależność gospodarczą i polityczną. Proces powiększania autonomii regionów wywołuje konsekwentnie aktywność zbiorowości regionalnych i lokalnych na różnych płaszczyznach ich funkcjonowania, co może przybierać cechy rozwoju struktury, ale również powiększać istniejące nierówności między poszczególnymi regionami obszaru²⁹. Regionalizm, postrzegany jako wewnętrzna aktywność państwa i jego struktur, może wywoływać, a często nawet determinować dekoncentrację i decentralizację władzy, wraz z jej rotacją i zepchnięciem na niższe szczeble systemu politycznego³⁰.

Z punktu widzenia europejskiego rezultatu regionalizmu działania te powodują aprecjację znaczenia regionów w formułowaniu przestrzeni Europy, z jednoczesnym redukowaniem roli państw narodowych³¹ w sferach politycznego różnicowania i integrowania zbiorowości³².

²⁸ Zobacz: M. Bankowicz (red.), *Słownik polityki*, Warszawa 1999, s. 208; D. Kurzyńska-Chmiel, *Zjawisko regionalizmu...*, s. 307-318.

²⁹ Z. Chojnicki, T. Czyż, *Region – regionalizacja – regionalizm...*, s. 14-16.

³⁰ Szerzej: M. Domagała, J. Iwanek, *Państwo lokalne, państwo regionalne*, [w:] P. Dobrowolski, M. Stolarczyk (red.), *Polityka, przedmiot badań i formy jej przejawiania się*, Katowice 2000, s. 140-150.

³¹ Mechanizm zwiększania pozycji regionów postępował przede wszystkim w efekcie integracji Europy Zachodniej. Od niedawna dostrzec można jego progres w państwach Europy Środkowo-Wschodniej. Zobacz: K. Kwaśniewski, *Regionalizm*, „Rocznik Kaliski” 1987, nr 20, s. 29-44; K. Właźlak, *Rozwój regionalny...*, s. 22-23.

³² Zobacz: Z. W. Puślecki, *Unia Europejska w nowej epoce merkantylizmu i regionalizmu ekonomicznego*, [w:] T. Wallas (red.), *Między historią a politologią. Wybór problemów*, Poznań 2010, s. 235-246; Tenże, *The Economic*

W perspektywie międzynarodowej zauważyć można jeszcze inny, nieco odmienny „efekt” regionalizmu. Zwraca na niego uwagę J. Nye, podkreślając, iż w miarę wzrostu i intensyfikacji procesów regionalizacji są one narażone na postępujące upolitycznienie, którego pośrednim efektem jest nieproporcjonalne rozmieszczenie dóbr rzeczywistych wśród potencjalnych beneficjentów tychże procesów³³.

Regionalizm w stosunkach międzynarodowych

Regionalizm w systemie międzynarodowym posiada cechy polityki wewnętrznej i zagranicznej państw, które go upowszechniają. Pomimo tego, iż opiera się on na koncepcji wspólnoty interesów, zasadniczo ma zastosowanie przy realizacji inicjatyw narodowych, podlegając niejednorodnym interpretacjom³⁴. Regionalizm w tym kontekście to model funkcjonowania państw na danym terytorium³⁵.

Regionalism in the New Conditions of Globalisation Process, [w:] M. Massoud (red.), *Economic Development, Environment, Energy and Ethics in a Global Economy*, Wilkes 2007, s. 295-307.

³³ Takie upolitycznienie procedur i mechanizmów integracji determinuje ich złożoność i wyzwolenie stosunków interdependencji, pochłaniając coraz większą liczbę podmiotów i potęgując polityczne koszty takiego członkostwa. Upolitycznienie może być czynnikiem efektywizującym bądź spowalniającym regionalizm. Warto zauważyć, iż jest ono zależne od wyniku gry politycznej, realizowanej w układzie państw członkowskich, co oznacza, że rzeczony „regionalizm” ulegać może i ulega wpływom nieformalnych grup nacisku, skupiających się wokół gremiów politycznych i że to one mogą odnosić pożytek z integracji, przeważać nad innymi podmiotami nie będącymi tak silnie uwikłanymi w stosunki władzy i realnie zagrażać ich interesom. J. Nye podkreśla, iż rzeczony upolitycznienie nie jest czynnikiem potencjalnie zagrażającym integracji regionalnej tylko wtedy, gdy stosunki władzy panujące w układzie są zrównoważone, a interesy wszystkich podmiotów zainteresowanych są reprezentowane przez silnie rozwinięte grupy lobbingowe. W przypadku, gdy te warunki brzegowe nie są spełnione, podjęcie jakichkolwiek działań integracyjnych jest skazane na niepowodzenie. Szerzej o tym: E. Stadtmüller, *Regionalizm i regionalizacja jako przedmiot badań naukowych w stosunkach międzynarodowych*, [w:] K. Jędrzejczyk-Kuliniak, i in. (red.), *Regionalizacja w stosunkach międzynarodowych. Aspekty polityczno-gospodarcze*, Toruń 2008, s. 21-38; E. Cziomer, L.W. Zyblikiewicz (red.), *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, Warszawa-Kraków 2000, s. 305-307.

³⁴ Zobacz: K. Chorąży, *Zagadnienia ustroju...*, s. 165-167; E. Haliżak, *Regionalizm w stosunkach międzynarodowych*, [w:] E. Haliżak, R. Kuźniar (red.), *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*, Warszawa 2006, s. 281-307; E. Stadtmüller, *Regionalizm i regionalizacja...*, s. 21-38.

³⁵ Systemy regionalne mają obowiązek zapewnienia pokoju i bezpieczeństwa, a także trwałego rozwoju gospodarczego i współpracy kulturalnej w regionie. Zobacz: A. Antoszewski, R. Herbut (red.), *Leksykon politologii*, s. 378-379.

Po II wojnie światowej koncepcja regionalizmu stała się problemem ujętym w regulacjach Karty Narodów Zjednoczonych³⁶ i licznych rezolucjach Zgromadzenia Ogólnego ONZ. O intensywności nurtów regionalistycznych świadczy fakt, iż dyskusja na ten temat trwa na kontynencie europejskim nieprzerwanie od wielu lat³⁷, powodując wyraźne konsekwencje w obszarze postrzegania ruchów centryfugalnych jako wskaźnika polityzacji jednostki terytorialnej. Regionalizm powoduje bowiem aktywność zbiorowości regionalnych i determinuje funkcjonowanie w ich zasięgu władzy politycznej³⁸. Akcentuje się nawet to, iż regionalizm, czy nawet pokrewne mu kuriozum lokalizmu, stał się dostępną opcją dla globalizmu, a może raczej dostrzegalnym jego dopełnieniem³⁹.

Dopuszczenie przedstawionej korelacji jest bardzo przydatne w pojęciu źródła i sensu współczesnego regionalizmu. Przede wszystkim regionalizm można przyjmować jako przeciwieństwo globalizmu. Tak definiowane przejawy kooperacji regionalnej stają się przesłanką i narzędziem amortyzowania i ograniczania skutków globalizacji stosunków międzynarodowych. Istota regionalizmu, jako przeciwwagi rozstrzygnięć globalnych, stanowi swoiste antidotum na negatywne skutki tego zjawiska i jest akcentowana w stosunku do negatywnych przymiotów globalizmu⁴⁰. Zwolennicy tego ujęcia wykazują, że partnerstwo regionalne, biorące pod uwagę

³⁶ Wielostronna umowa międzynarodowa, podpisana w 1945 r., powołująca do życia i określająca zasady Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ). Rozdział VIII „Układy regionalne”, art. 52-54, określa regulacje układów i organizacji regionalnych. Zobacz: <http://www.unic.un.org.pl/>, 15.07.2012.

³⁷ Hasło nr 3055 – Regionalizm, [w:] E. Osmańczyk, *Encyklopedia spraw międzynarodowych i ONZ*, Warszawa 1974, s. 769; Z. W. Puślecki, *Globalizacja i regionalizacja*, [w:] Z. Drozdowicz (red.), *Przewodnik encyklopedyczny po współczesnej Europie. Europa, Europa*, Poznań 2004, t. 2, s. 355-356.

³⁸ S. Malarski, *Prawne i administracyjne zagadnienia...*, s. 14.

³⁹ W przeszłości bowiem przeważała skłonność do przeciwstawiania sobie tych dwóch zjawisk rozwojowych w dziedzinie stosunków międzynarodowych. Więcej o tym: P. Śliwa, *Regionalizm w Polsce a zjednoczenie Europy*, [w:] P. Buczkowski, K. Bondyra, P. Śliwa (red.), *Jaka Europa? Regionalizacja a integracja*, Poznań 1998, s. 166-167; R. Falk, *Regionalism and World Order after Cold War*, [w:] B. Hettne (red.), *Globalization and New Regionalism*, New York 1999, s. 224-227.

⁴⁰ Za takie uznać można: popularyzację doktryny konsumeryzmu, dyktowanie przez instytucje międzynarodowe wyłącznie liberalnego wzoru rozwoju, szacowanego tylko i wyłącznie pod kątem zwrotu kapitału, globalizację problemów ekologicznych, podtrzymywanie i zwiększanie różnic rozwojowych między państwami i regionami, wykluczanie krajów i mniejszości narodowych w stosunkach międzynarodowych, blokowanie autonomii rządów, działalności przedsiębiorstw i instytucji międzynarodowych. Więcej o tym: M. Stańczyk-Minkiewicz, *Europa – razem, czy osobno?*, „Przegląd Zachodni” 2010, nr 1, s. 8-9.

lokalną specyfikę, gwarantuje bardziej efektywne warunki do neutralizacji konfliktów i zagrożeń o charakterze ponadpaństwowym oraz zapewnia bardziej uczciwy rozdział pożytków z handlu i współpracy gospodarczej⁴¹.

Druga koncepcja rozpatruje regionalizm jako metodę pozytywnego dopełnienia globalizmu. Odwołać się tu można do pozytywnych eksperymentów regionalizmu w wielu częściach świata i podkreślić dokonania w opracowaniu regionalnych schematów ochrony praw człowieka w Europie i poza nią⁴², rozstrzygnięcie wielu sprzecznych interesów i zatargów regionalnych, zrealizowanie w skali regionalnej wielu udoskonalień, odnoszących się do kooperacji i instytucjonalizacji stosunków między państwami. Podejścia regionalne pozwalają na adaptację państw i regionów do zjawisk, jakie powoduje globalizacja, i w tym znaczeniu stanowią one pozytywny response na mechanizmy wzrostu współzależności w skali globalnej. Regionalizm jest również traktowany jako element wspierający nurt globalizacji, ze względu na pobudzanie i wzmacnianie korelacji między uczestnikami stosunków międzynarodowych⁴³.

Pojęcie „regionalizm” pozostaje jednak terminem wieloznacznym i może określać w jednym przypadku współpracę polityczną, gospodarczą czy kulturalną państw położonych blisko siebie⁴⁴, w drugim zaś odnosić się do podejścia regionalnego w polityce zagranicznej kraju, przedstawiając regionalizm jako instrument strategii zewnętrznej państwa⁴⁵.

⁴¹ S. Sala, *Wpływ procesów globalizacyjnych na region*, „Prace Komisji Geografii Przemysłu” 2008, nr 10, s. 62-64.

⁴² Podkreśla się rolę całej zachodniej hemisfery [w:] E. Haliżak, *Regionalizm w stosunkach międzynarodowych*, s. 281-307.

⁴³ E. Stadtmüller, *Regionalizm i regionalizacja...*, s. 21-38.

⁴⁴ Kooperacja ta może przybierać różne formy partnerstwa (np. niezobowiązująca kooperacja międzyrządowa, sojusze, ugrupowania czy związki integracyjne), a jej fundamentem są wspólne cele i interesy, wypływające z bliskiego położenia, homogeniczności ustrojów społeczno-politycznych, zbliżonego stopnia rozwoju gospodarczego i ich komplementarności, a także innych, podobnych przymiotów (chodzi o język, kulturę, religię oraz tradycje historyczne).

⁴⁵ W tym kontekście regionalizm staje się najczęściej polem działania polityki wielkomocarstwowej (np. USA, Rosja, Chiny). W tym wypadku może on być traktowany jako odpowiednie i konkretne przystosowanie globalnej koncepcji działania do cech szczególnych danego regionu, a także jest ważnym środkiem utrzymania wpływów.

Ważną rolę w procesach współczesnej regionalizacji odgrywają dwa mechanizmy wdrożeniowe, tj. kryterium systemowe⁴⁶, pozwalające wyodrębnić region na podstawie dominujących w nim formalnych i nieformalnych zależności oraz wzajemnych relacji, oraz kryterium wspólnego interesu regionalnego⁴⁷, biorące pod uwagę fakt, iż obszar występowania wspólnych celów, koncepcji i interesów regionalnych staje się warunkiem i determinantem sformułowania i podjęcia procesu regionalizacji. Regułą wyróżniania regionów może być też polityka krajów pojmujących regionalizm jako koncepcję utrzymywania swoich wpływów w poszczególnych częściach globu⁴⁸.

Rozważając kwestię definicji regionalizmu, nie można zapomnieć, iż pojęcie to nie może być utożsamiane z integracją regionalną, pomimo tego, iż te dwa terminy często używane są zamiennie. Integracja regionalna jest najbardziej zaawansowaną strukturą regionalizmu, polegającą na mechanizmie politycznego i gospodarczego łączenia układów państw regionu w jeden harmonijny instrument. Działania integracyjne zakładają symetryczne dostosowywanie się, przekształcanie mechanizmów krajów członkowskich oraz tworzenie jednostek o kompetencjach ponadnarodowych. Regionalizm jest w tej sytuacji terminem szerszym, określającym mniej lub bardziej zaawansowane rodzaje partnerstwa, które mogą, ale nie muszą przekształcać się w nurt integracji regionalnej⁴⁹.

Warto na zakończenie podkreślić, iż przedstawione powyżej tło rozwoju współczesnego regionalizmu, mając uniwersalną strukturę, nie pociąga za sobą bynajmniej jednorodnego schematu regionalizmu w skali globalnej. Cecha, dynamika i charakter oddziaływań poszczególnych mechanizmów w różnych regionach świata i w funkcjonalnych domenach stosunków międzynarodowych sprawiają, iż przymioty

⁴⁶ Obszar ten jest w takim przypadku podejmowany jako zharmonizowany przedmiot o określonym pułapie integracji i instytucjonalizacji.

⁴⁷ Najprościej zastosować ten wyznacznik, badając międzypaństwowe enuncjacje i programy strategiczne, w których cele te zostały przyjęte.

⁴⁸ W tych okolicznościach elementem „regionotwórczym” stają się rzeczywiste przestrzenie wartości, zasady i transakcje państw, kształtujących nurty integracyjne i dezintegracyjne w poszczególnych regionach.

⁴⁹ E. Haliżak, *Regionalizm w stosunkach międzynarodowych*, s. 281-307.

regionalizmu w poszczególnych systemach są swoiste i spełniają często odrębne funkcje⁵⁰.

Regionalizacja

Kolejnym pojęciem, nieodzownie związanym z problemem rozwoju regionalnego regionu, jest regionalizacja⁵¹. Jest to system prawnoustrojowy, który stanowi składnik ustroju licznych krajów europejskich, czasem przybierający formę kierunku politycznego⁵². W teorii regionalizacja pojmowana jest jako asygnowanie regionów w określonym założeniu i na podstawie konkretnych warunków⁵³ bądź też jako metoda organizacji i realizowania zadań publicznych⁵⁴. Pojęcie to oznacza zarówno działanie, jak i jego efekt, i w każdym wypadku wymaga przyjęcia konkretnej definicji regionu⁵⁵.

Zwraca się uwagę na fakt, że regionalizacja nie ogranicza się tylko i wyłącznie do możliwości podziału państwa, lecz również dotyczy kwestii związanych z formą zarządzania tymi elementami, nadaniem im stopienia samodzielności czy także sposobem nadania autonomii wyodrębnionych jednostek w państwie⁵⁶. Kluczowym

⁵⁰ Wyodrębnić można cztery podstawowe funkcje regionalizmu: funkcja integrująca, funkcja porządkująca (opiera się na komponowaniu pisanych i niepisanych zasad, wzorców zachowań, a także tworzeniu instytucji, które zajmują się instytucjonalizacją stosunków w regionie), funkcja przymuszająca (kooperacja regionalna zmusza kraje do przestrzegania pewnych norm i zasad postępowania, uwidaczniając ich zachowania) oraz funkcja dynamizująca (wpływa na rozwój nowych modeli stosunków międzypaństwowych i dynamizuje tok zmian w środowisku międzynarodowym). Więcej o tym: E. Haliżak, *Funkcje regionalizmu w stosunkach międzynarodowych*, [w:] J. Kukułka (red.), *Zmienność i instytucjonalizacja w stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 1988, s. 133-135.

⁵¹ Więcej o tym: R. Bieniada, *Federalizm kooperatywny jako czynnik regionalizacji substruktur państwa. Casus Austrii, RFN i Szwajcarii*, Warszawa 2013.

⁵² Zobacz: J. Lemańska, *Region, regionalizm, regionalizacja...*, s. 133-157; Z. Rykiel, *Krytyka teorii regionu...*, s. 13-18, 34-37; W. Żelazny, *Region w Unii Europejskiej*, „Przegląd Zachodni” 1997, nr 1, s. 64.

⁵³ Zobacz więcej: Tamże, s. 133-157; A. Kwilecki, *Region i badania regionalne w perspektywie socjologii*, [w:] „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1992, nr 2, s. 37-44.

⁵⁴ Zobacz: J. Lemańska, *Region, regionalizm, regionalizacja...*, s. 133-157; M. Elżanowski, M. Maciołek, P. Przybysz, *Region jako instytucja prawnoustrojowa*, „Państwo i Prawo” 1990, nr 8, s. 59.

⁵⁵ Regionalizacja może przybierać różny wymiar, w zależności od tego, czy jest implementowana w systemie państw złożonych, federalnych bądź regionalnych. Szerzej o tym: J. Lemańska, *Region, regionalizm, regionalizacja...*, s. 133-157.

⁵⁶ Takie wyznaczniki, jak: wielkość terytorium, liczebność populacji, właściwości etniczne, demograficzne oraz kulturowe mają tu znaczenie dodatkowe. Zobacz: Z. Rykiel, *Krytyka teorii regionu...*, s. 13-18, 34-37; T. Rabska, *Refleksje na temat układu przestrzennego administracji publicznej i jego konsekwencje w zakresie administrowania*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1992, nr 2, s. 25.

elementem regionalizacji jest ugruntowanie legitymizowanych instytucji regionalnych oraz zrównoważenie norm i harmonizacja rozwoju całej struktury⁵⁷. Oczwistym rezultatem zwiększonego regionalizmu w krajach demokratycznych jest regionalizacja. Jest to proces, który ma tendencję do automatycznego pogłębiania się, gdyż sprawia, że powstają transakcje i sojusze zainteresowane dalszą regionalizacją. Przyczyną pogłębiania się tego zjawiska jest również integracja gospodarcza i polityczna w ramach Unii Europejskiej. Regionalizacja oznacza więc działanie w granicach państwa, tzn. powoduje wewnętrzny regionalizm i europeizację regionów⁵⁸, ale może być również postrzegana jako działanie wieloszczeblowe⁵⁹, sięgające struktur ponadnarodowych⁶⁰. **Regionalizacja** ma więc także swój prakseologiczny aspekt, gdyż charakteryzuje się faktyczną aktywnością przestrzenną⁶¹, stając się symilarnym zjawiskiem polityki regionalnej⁶².

⁵⁷ K. Właźlak, *Rozwój regionalny...*, s. 25.

⁵⁸ I. Pietrzyk, *Regionalizacja w krajach Unii Europejskiej*, s. 155-157.

⁵⁹ Obecnie zjawisko regionalizacji odbywa się jednocześnie na trzech szczeblach, które są realizowane przez stopniowe integrowanie państw i ich gospodarek. Poziom pierwszym jest region. Na poziomie drugim współpraca odbywa się między danymi regionami, a jej przesłanką jest zacieśnianie relacji. Natomiast trzeci poziom to kooperacja ponad regionami, jako komponent formującej się gospodarki globalnej [w:] A. Zorska, *Korporacje Transnarodowe, Przemiany, Oddziaływania, Wyzwanie*, Warszawa 2008, s. 38.

⁶⁰ Najbardziej efektywną formą polityki rozwoju regionalnego jest tworzenie ponadnarodowych układów organizacyjnych, przejmujących uprawnienia od suwerennych krajów. Zjawisko integracji w Unii Europejskiej, gdzie przyjmuje się takie strategie, pokazuje, że przeniesienie kompetencji na ponadnarodowe organy odbywa się stopniowo i w sposób ograniczony, gdyż kraje członkowskie nadal zainteresowane są utrzymaniem atrybutów suwerenności. Należy przypuszczać, że nawet w dłuższej perspektywie to one, a nie ponadnarodowe instrumenty, będą głównymi uczestnikami kształtującymi politykę regionalną. E. Haliżak, *Regionalizm w stosunkach międzynarodowych*, s. 281-307. Zobacz też: L. Kieres, *Regionalizacja w Europie. Doświadczenie Rady Europy i jej Kongresu Władz Lokalnych i Regionalnych*, [w:] K. Nowacki, R. Russano (red.), *Prawne problemy regionalizacji w Europie*, Wrocław 2008, s. 115-129.

⁶¹ Aktywność ta polega na: zmniejszaniu dysproporcji utrudniających komunikowanie się zbiorowości regionu, powstawaniu regionalnych reguł i przepisów prawnych, zawieraniu koneksji regionalnych, mających zapewnić bezpieczeństwo, koncyliacji wszelkiego rodzaju sporów czy ustanawianiu organizacji regionalnych. B. Woś, *Rozwój regionów i polityka regionalna w Unii Europejskiej oraz w Polsce*, Wrocław 2005, s. 44-45.

⁶² *Polityka regionalna to najogólniej rzecz ujmując, mające długofalowy charakter działania władz publicznych różnych szczebli administracyjnych w zakresie świadomego oddziaływania na rozwój społeczno-ekonomiczny poszczególnych regionów kraju, a których celem jest zmniejszenie skali zróżnicowania w rozwoju poszczególnych obszarów. Działania te powinny również zmierzać do zapewnienia zrównoważonego wzrostu wszystkich obszarów z zachowaniem ich wewnętrznej spójności ekonomicznej i społecznej.* [w:] J. W. Tkaczyński, R. Willa, M. Świstak, *Leksykon funduszy Unii Europejskiej*, Warszawa 2009, s. 261.

Od trzydziestu lat mamy styczność z jednoznacznym trendem regionalizacji. Państwa takie jak: Belgia i Hiszpania⁶³, Francja, Wielka Brytania czy Włochy⁶⁴ przebudowują swoje systemy terytorialne w zakresie intensyfikowania kompetencji regionów lub komponowania ich tam, gdzie dotychczas ich nie było. Jest to powszechny mechanizm, który nie omija żadnego państwa członkowskiego Unii Europejskiej⁶⁵, bez względu na jego układ terytorialny, a jedynie jego intensywność waha się w zależności od formatu politycznego danego kraju. Na tej podstawie można określić, że zjawisko regionalizacji nie zawsze realizuje się w drodze głębokiej reformy, opierającej się na tworzeniu nowego szczebla regionalnego, ale również poprzez adaptację istniejącego układu. Stąd też można stwierdzić, że ważny jest nie tyle status regionu oraz jego instrumenty, ile mechanizm polityczny⁶⁶.

Można również rozpatrywać regionalizację jako panaceum na działanie negatywnych przejawów globalizacji. Prościej jest osiągnąć konsensus w ramach regionu, gdzie dylematy są mniej skomplikowane, a liczba podmiotów ograniczona. Jednak najważniejsze jest to, że regionalizm/minilateralizm⁶⁷ może być przydatnym punktem realizacji ładu demokratycznego w stosunkach międzynarodowych,

⁶³ Regionalizacja ugruntowana uwarunkowaniami językowymi czy etnicznymi sięga zwykle znacznie dalej niż inne podziały, które wpływają na dane państwo. Zobacz: M. Kozłowska, *Regionalizm w Hiszpanii i we Włoszech – problemy wybrane*, [w:] K. Nowacki, R. Russano (red.), *Prawne problemy regionalizacji w Europie*, Wrocław 2008, s. 209-228.

⁶⁴ Tamże.

⁶⁵ Jeśli chodzi o optymalizację mechanizmów pod kątem skutecznego funkcjonowania w okolicznościach wykreowanych przez Unię Europejską, to ostatecznie starczy decentralizacja, której dokonano we Francji czy w Polsce. Kraje, które przystąpiły do Unii Europejskiej w 2004 r., nie licząc tych najmniejszych, potwierdzają, że wymiar członkostwa decyduje nie tylko o samym wdrożeniu decentralizacji, ale może implikować również jej strukturę. Chociaż Komisja Europejska nie mogła publicznie suponować nowym uczestnikom Unii Europejskiej wprowadzenia jednostek regionalnych, na poziomie NUTS 2, w swoich raportach dawała do zrozumienia potrzebę takich rozwiązań. Dlatego wiadome było, że perspektywa korzystania z europejskiej polityki regionalnej staje się kluczowym motywem decentralizacji, a posiadanie układów terytorialnych niepokrywających się z jednostkami NUTS 2 wywołuje w implementacji tej polityki szczególne przeszkody.

⁶⁶ G. Marcou, *Décentralisation: approfondissement ou nouveau cycle?*, „Cahiers Français” 2004, no 318, s. 5-15.

⁶⁷ Jest to propozycja zebrania jak najmniejszej liczby krajów, które mają największą siłę wpływania na rozwiązanie realnego dylematu. Podane za: E. Haliżak, *Regionalizm w stosunkach międzynarodowych*, s. 281-307.

przeciwstawiającym się postawom dominacji ze strony konkretnego państwa⁶⁸. Na poziomie regionalnym znacznie prościej, niż w stopniu globalnym, wyegzekwować wymóg zasadnego i sprawiedliwego rozdysponowania korzyści płynących z kooperacji i integracji międzynarodowej⁶⁹.

W innym ujęciu regionalizacja staje się planowym działaniem kraju lub organizacji międzynarodowej, mającym za zadanie przyczynić się do decentralizacji z jednoczesnym popieraniem silnych jednostek terytorialnych na poziomie regionalnym, integralnych pod względem kulturowym czy gospodarczym, które zostają zaopatrzone w liczne kompetencje ze sfery zaspokajania potrzeb zbiorowości danego obszaru oraz w środki prawne i materialne potrzebne dla funkcjonalnego osiągnięcia tych zdolności⁷⁰. Uznaje się też regionalizację jako rodzaj obrony przed kryzysem administracji. Kategorycznie podkreślić należy tutaj tezę, że niektóre regulacje i kompetencje, tradycyjnie należące do szczebla centralnego, mogą być skuteczniej realizowane na poziomie regionów⁷¹.

⁶⁸ Regionalizacja w tym ujęciu stanowi działanie narastających transferów i korelacji w zakresie regionalnym a także ząębia się z teorią lub schematem funkcjonowania regionu, co określono mianem regionalizmu. L. Fawcett, *Exploring Regional Domains*, „International Affairs” 2004, Vol. 80(3), s. 443.

⁶⁹ Zobacz: E. Haliżak, *Regionalizm w stosunkach międzynarodowych*, s. 281-307; Z. Rykiel, *Krytyka teorii regionu...*, s. 34-37.

⁷⁰ G. Rydlewski, *Systemy administracji publicznej w państwach członkowskich Unii Europejskiej*, Warszawa 2007, s. 337-339.

⁷¹ Zobacz: K. Włażlak, *Rozwój regionalny...*, s. 26; G. Grzelak, *Polityczne aspekty reformy państwa*, „Samorząd Terytorialny” 1995, nr 7-8, s. 95; P. Buczkowski, *Rola władz lokalnych, struktur regionalnych i krajowych w rozwoju w warunkach transformacji ustrojowej*, „Samorząd Terytorialny” 1996, nr 12, s. 6-11.

Tabela 10. Główne determinanty rozwoju regionalizacji⁷²

APRIORYCZNE CZYNNIKI ROZWOJU REGIONALNEGO		PERSPEKTYWA CZASOWA ZMIANY CZYNNIKÓW	
Zmienne zdeterminowane	Bieżący współczynnik potencjalnej zmiany	Krótką perspektywą czasową	Długą perspektywą czasową
Wielkość regionu	1	1	1
Wzrost/spadek poziomu autonomii politycznej regionu	2	3	4
Wzrost/spadek poziomu autonomii ekonomicznej regionu	2	3	4
Wzrost/spadek rozwoju gospodarczego regionu	2	3	4
Wzrost/spadek potencjału ekonomicznego regionu	2	2	3
Wzrost/spadek potencjału społecznego regionu	2	2	3
Wzrost/spadek uczestnictwa regionu w procesie regionalizacji bottom-up	4	4	4
Wzrost/spadek uczestnictwa regionu w procesie regionalizacji top-down	2	2	2
Wzrost/spadek tendencji centryfugalnych w regionie	3	5	5
Wzrost/spadek tendencji centrypetalnych w strukturze państwowej	2	3	4
Suma/Dzielnik	22/2,2	28/2,8	34/3,4

Źródło: opracowanie własne.

⁷² Podane za: R. Bieniada, *Federalizm kooperatywny jako czynnik regionalizacji substruktur państwa. Casus Austrii, RFN i Szwajcarii*, Warszawa 2013.

Lektura powyższej tabeli pokazuje złożoność procesu analizy tendencji regionalistycznych w układzie wielopoziomowym, gdzie jesteśmy konfrontowani z występowaniem wielu czynników zmiennych determinujących i redefiniujących w sposób dynamiczny scenę polityczną i ekonomiczną obszaru badania. Gdy założymy, iż końcowy efekt procesu regionalizacji jest wynikiem „ucierania się” wspomnianych czynników zmiany, musimy przyjąć, iż każdorazowa próba usystematyzowania tego procesu jest skazana na niepowodzenie. Nie oznacza to jednak całkowitego braku możliwości kreacji scenariuszy rozwojowych, musimy jednak pozostać świadomi niskiej przewidywalności obszaru działania i ograniczonej użyteczności badawczej tak tworzonych scenariuszy. Stanowiąc one mogą jedynie próbę unaocznienia pewnej dynamiki rozwojowej i nieograniczonego wachlarza posunięć adjustacyjnych w procesie regionalizacji, a nie działanie systematyzujące kierunki zmian⁷³.

Generalnie regionalizację można przedstawić jako długofalowy proces, którego zadaniem jest pozyskanie umiejętności do podejmowania niezależnych aktywności przez konkretną sferę. Bazuje ona na integracji ekonomicznej oraz tam, gdzie jest to osiągalne, na akcentowaniu specyfiki tożsamości lokalnej, a także intensyfikacji jej potencjału. Mechanizm ten może zachodzić na bazie istniejących schematów lub dać początek nowej instytucji terytorialnej. Celem regionalizacji jest zintensyfikowanie podmiotowości regionów oraz roli ich organów w procedurze podejmowania decyzji, nie tylko na szczeblu lokalnym, ale także na poziomie krajowym, europejskim czy międzynarodowym.

Rafał Bieniada – adiunkt w Instytucie Europeistyki Uniwersytetu Warszawskiego

⁷³ Tamże.

Abstrakt

Podmioty regionalne i lokalne nie posiadają często wyraźnie rozdzielonej sfery kompetencji własnych i autonomicznych. Hierarchiczna formuła struktury politycznej jest przeplatana systemem wielopoziomowej współzależności i ulega często procesom regionalizacji. Wydajne połączenie tendencji centryfugalnych i centrypetalnych jest kluczowe dla utrzymania stabilności całej struktury państwowej. Stworzenie równowagi między tymi procesami pozwala zminimalizować zagrożenie rozpadu struktury, nie może jednak stworzyć podstawy dla rozwoju systemu transparentnego i przewidywalnego w swym działaniu. Konieczność zachowania różnorodności jest istotna dla kondycji państwa, dostarcza jednak problemów natury politycznej, związanych z utrzymaniem efektywności procesów ekstrakcji decyzji politycznych. Równość połączona z wydajnością stają się więc wyzwaniem dla procesów regionalizacji.

REGIONALISM IN DEFINITION. SELECTED THEORETICAL PROBLEMS

Abstract

Regional entities and substructures have clearly demarcated spheres of state-like competence and clearly defined branches of power. Hierarchical framework of any political system is interspersed with the categories of multileveled interdependence and regionalism. Efficient combination of these categories is crucial for maintaining stability of the whole political structure. The sometimes perfect balance provided by ongoing multileveled political struggle is minimizing the possible danger of deterioration and consequently inevitable collapse, but finally not providing important if not essential political security, transparency and predictability so the system can be adjustable as a universal tool of multilevel governance. Necessity to maintain diversity, as an important condition of any union, adds spark to scientific discussion concerning the impact of the complex structure and its operational mechanism on the political environment and is setting a new bag of issues concerning

its efficiency. Equality and equity are becoming main concerns in such a case. Significant differences among the mechanisms of implementation occurring in the analysis and broad perception of the dogma of national and cultural identity are the result of different historical background and other characteristics of the political systems.

